

Jak se tvoří biblická teologie

Druhá lekce

Synchronní syntéza
Starého Zákona

thirdmill

Biblical Education. For the World. For Free.

© 2012 Third Millenium Ministries

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována v jakékoliv podobě za účelem zisku, s výjimkou stručných citací pro potřeby recenze, komentáře či akademických prací, bez písemného souhlasu vydavatele, Third Millennium Ministries, Inc., 316 Live Oaks Blvd., Casselberry, Florida 32707.

Pokud není uvedeno jinak, veškeré biblické citace jsou z Českého studijního překladu. Copyright © 2009 Křesťanská misijní společnost. Použito se svolením KMS.

O THIRD MILLENNIUM MINISTRIES

Nezisková evangelikální křesťanská služba Třetí milénium byla založena v roce 1997 a klade si za cíl poskytovat:

Biblické vzdělávání celému světu zdarma.

Naší touhou je nabídnout křesťanské vzdělání stovkám tisíců pastorů a křesťanských vedoucích po celém světě, kterým se ke službě nedostává potřebného výcviku. Tohoto cíle dosahujeme produkcí a globálním šířením bezkonkurenčního multimediálního seminárního kurikula (vzdělávacího programu) v angličtině, arabštině, mandarínu (čínštině), ruštině a španělštině. Naši partneři také v současnosti překládají naše kurikulum do více než padesáti dalších jazyků. Kurikulum se skládá z graficky řízeného videa, tištěných materiálů a internetových zdrojů. Je upraveno k použití školami, skupinami i jednotlivci, jak online, tak i ve vzdělávacích komunitách.

Během let jsme vyvinuli vysoce efektivní metodu produkce oceňovaných multimediálních lekcí nejlepšího obsahu a kvality. Naši lektoři a editoři jsou učitelé s teologickým vzděláním; naši překladatelé jsou teologicky zdatní rodilí mluvčí svých cílových jazyků; naše lekce obsahují podněty stovek respektovaných profesorů seminářů a pastorů z celého světa. Nadto naši grafické, ilustrátory a výrobci se drží nejvyšších produkčních standardů a používají k tomu nejmodernější vybavení a techniku.

Abychom dosáhli svých distribučních cílů, vytvořilo Třetí milénium strategické partnerství s církvemi, semináři, biblickými školami, misionáři, křesťanskými vysílacími společnostmi a poskytovateli satelitní televize a dalšími organizacemi. Tyto vztahy již vedly k distribuci bezpočtu video lekcí domorodým vedoucím, pastorům i studentům seminářů. Naše webové stránky také slouží jako distribuční kanály a poskytují další materiály k doplnění našich lekcí, včetně materiálů o tom, jak založit vlastní vzdělávací komunitu.

Organizace Třetí milénium je IRS uznána jako korporace 501 (c) (3). Závisíme na štědrých, daňově uznatelných příspěvcích církví, nadací, podniků i jednotlivců. Další informace i možnost podpory jsou na www.thirdmill.org

Obsah

I. Úvod	1
II. Orientace.....	2
A. Synchronický	2
B. Syntéza	3
1. Popření	3
2. Potvrzení	4
C. Příklad	4
III. Historické informace	5
A. Poezie	6
1. Dva světy	6
2. Rozpoznávání informací	7
B. Vyprávění	8
1. Dva světy	9
2. Rozpoznávání informací	9
IV. Syntetické Struktury.....	12
A. Rozmanitost zdrojů	13
1. Biblická Zjevení	13
2. Mimobiblické zdroje	15
B. Rozmanitost úrovní	17
1. Struktury základní úrovně	17
2. Struktury střední úrovně	19
3. Složité struktury	20
V. Závěr	22

Jak se tvoří biblická teologie

Druhá lekce

Synchronní syntéza Starého Zákona

ÚVOD

Nedávno jsem koupil stůl, který bylo nutno seskládat, a když jsem otevřel krabici, vysypala se na podlahu lavina součástek. Bylo jich tolik, že mi bylo jasné, že jen vyznat se v tom mi potrvá pěkně dlouho. Avšak mezi součástkami byla i brožurka s pokyny, jak postupovat. Tak jsem se do ní začel.

První dvě strany patřily kroku jedna. Další kroku dvě. Pak následoval krok tři. S úlevou jsem shledal, že dlouhý proces skládání stolu byl rozčleněn do jednotlivých kroků.

Je tomu podobně, když se snažíme pochopit dlouhé dějiny Starozákonního Písma. Informací o Božím zjevení skutkem i slovem, o lidech a místech, je tolik, že úkol se jeví nad lidské síly. Avšak pokud použijeme synchronní přístup, pokud rozdrobíme historii na jednotlivé kroky a při skládání celé stavby dohromady se budeme zaměřovat na každý z nich po jednom, zjistíme, že úkol je mnohem snáze zvládnutelný i mnohem více k užítku.

Toto je druhá lekce v našem cyklu Jak se tvoří biblická teologie. Nazvali jsme ji „Synchronní syntéza Starého Zákona“. Uvidíme v ní, jak teologové krok za krokem rozebírali Boží zjevení v konkrétních dobách starozákonních dějin.

V předchozích lekcích jsme viděli, že křesťané k porozumění Písmu používali tři hlavní strategie: literární analýzu, pohled na Bibli jako na literární portrét, vytvořený za účelem tlumočit určitou perspektivu; tematickou analýzu, pohled na Bibli jako na zrcadlo, odrážející naše vlastní současné a tradiční otázky a témata; a historickou analýzu, pohled na Bibli jako okno do historie. Také jsme viděli, že biblická teologie se primárně zaměřuje na historickou analýzu a zkoumá především Boží působení v historických událostech, zaznamenaných v Bibli.

Z toho důvodu jsme řekli, že „**Biblická teologie je teologická reflexe, založená na historické analýze skutku Božích, zaznamenaných v Písmu.**“ Biblická teologie se zabývá biblickými záznamy Božího jednání a z těchto událostí čerpá inference pro křesťanskou teologii. S touto připomínkou na paměti můžeme přikročit k lekci, která je před námi.

V této lekci o synchronní syntéze Starého Zákona se dotkneme tří hlavních oblastí. Zaprvé získáme základní orientaci v tom, co vlastně „synchronní syntéza“ znamená. Zadruhé se podíváme na to, jak starozákonní pasáže předávají historické informace, využívané při synchronní syntéze. A zatřetí si přiblížíme syntetické teologické struktury, objevené synchronní syntézou starozákonních informací. Začneme se základní orientací v našem předmětu.

ORIENTACE

Nejlépe pochopíme, co se myslí „synchronní syntézou“, když se dotkneme tří oblastí. Zaprvé se pokusíme definovat termín „synchronní.“ Zadruhé si všimneme pojmu „syntéza“; a zatřetí se budeme snažit tyto definice ilustrovat a doložit příklady z Písma. Začneme významem pojmu „synchronní“.

SYNCHRONNÍ

Slovo „synchronní“ je odvozeno ze dvou řeckých slov: předložky *syn*, která znamená „s“ nebo „spolu s“ a podstatného jména *chronos*, což znamená „čas“. Když je výraz „synchronní“ aplikován na historickou událost, zachycuje výskyty, které nastaly „spolu v čase“ neboli „současně“. Termín „synchronní“ budeme používat k indikaci toho, jak bibliční teologové často zkoumají série událostí starozákonní historie, které se udály ve stejnou dobu.

Představme si, jak filmový režisér vypráví svůj příběh. Většina populárních filmů líčí příběh od začátku do konce. Zachycují, jak jedna událost vedla k druhé, ta zase k další a tak dále. A přesto, i když je film jeden velký celek, je zároveň rozčleněn do menších částí, zvaných scény. Každá scéna je součástí většího příběhu. V tomto smyslu každá scéna reprezentuje synchronní okamžik, určité časové období uvnitř filmu.

Synchronní studium Starého Zákona znamená právě tento přístup. Při synchronní syntéze zaměřují bibliční teologové svou pozornost na určitá období ve Starém Zákoně, jako kdyby to byly jednotlivé scény ve filmu, namísto průběhu celé historie naráz.

A také je důležité nezapomínat, že podobně jako scény ve filmu, období, zkoumaná synchronním přístupem, mohou být různé délky. Někdy bibliční teologové zkoumají relativně krátký historický okamžik, jindy je období v těžišti jejich pozornosti spíše delší.

Ve všedním životě děláme totéž. Někdy mluvíme o věcech, jako kdyby proběhly v jednu chvíli, přestože nějaký čas zabraly. Například můžeme říct, „Právě před chvílí jsem měl dlouhý hovor s kámošem,“ čímž odkazujeme na dlouhou konverzaci jako na jednorázovou událost. Jindy hovoříme o větších časových úsecích, jako kdyby se všechno v nich událo současně. Například svou činnost za celý týden můžeme shrnout do věty: „Minulý týden jsem strávil v horách,“ nebo dokonce celý rok vtěsnáme do slov: „Minulý rok jsem chodil do školy.“ Bibliční teologové projevují stejný druh časové flexibility při rozčleňování starozákonní historie do synchronních částí. Někdy zkoumají relativně krátký historický okamžik, jindy je období v těžišti jejich pozornosti spíše delší.

Pokud bychom nepitvali zrovna zlomky sekund, pak v každém synchronním období dějin nějaký čas uplyne a tento posun v čase přinese historické změny. Takové změny jsou někdy bezvýznamné, jindy velmi závažné. Ale ať už nastanou jakékoliv změny, synchronní přístupy ke Starému Zákonu vidí vždy určité období jako jeden celek. A soustředí se primárně na teologické perspektivy, do kterých toto období vyústí na svém konci.

Například v relativně krátkém příběhu o Abrahamově obětování Izáka v Genesis 22 se přihodí spousta věcí. Ale bibliční teologové se ptají, „Jaké teologické postoje charakterizují tuto část Abrahamova života?“

Bibliční teologové se rovněž zabývají delšími časovými úseky, jako je Abrahamův celý život v Genesis 11 – 25; toto období pokrývá asi 175 let. I s tak dlouhým obdobím na mysli si pořád kladou otázky jako: Jaké teologické perspektivy se objevují v Abrahamově životě jako celku?

Ve skutečnosti někdy bibliční teologové považují celý Starý Zákon za synchronní jednotku a ptají se: „Co Bůh konal a říkal ve dnech Starého Zákona?“

Když jsme si vysvětlili definici pojmu „synchronní“, podívejme se na výraz „syntéza“.

SYNTÉZA

Koncept syntézy není těžký na uchopení. Používáme ho denně. V podstatě to znamená kombinaci různých komponentů do jednoho celku.

Například si představme, že jdeme ke známým na večeři. Sníme tohle a tamto. Slyšíme někoho vyprávět a někoho jiného odpovídat. Někdo řekne vtip a celá společnost vybuchne smíchy. Někdo odejde dříve, někdo později. Stane se celá řada věcí. A teď si představme, že druhý den svou návštěvu někomu líčíme. Asi nebudeme opakovat úplně všechno, co se tam seběhlo. Místo toho řekneme něco stručného tak, aby popis celého setkání dával smysl, tedy provedeme syntézu.

A tak je také, když zkoumáme Písmo pohledem synchronní syntézy. Popisujeme, jak různé se různé teologické komponenty, zjevené v určitém historickém období, skládají do koherentní logické struktury. Abychom porozuměli tomu, jak se synchronní syntéza podílí na posouzení logické struktury starozákonní teologie v určité době, dotkneme se dvou oblastí. Nejprve se podíváme na rozšířené *popření* logického charakteru Starého Zákona a potom nabídneme *potvrzení* jeho logické koherence. Začneme velmi častým popřením logického charakteru Starého Zákona.

Popření

V polovině dvacátého století mnoho kritických biblických badatelů rozlišovalo mezi biblickou a systematickou teologií poukazem na roli logiky v každé z těchto disciplín. Je snadné uvidět, že v tradiční systematické teologii má logika klíčovou funkci. Jenomže kritičtí teologové tvrdili, že logika by neměla hrát hlavní roli v biblické teologii.

Přestože složitost oněch debat vysoce převyšuje rámec této lekce, můžeme jejich pozici shrnout takto: Kritičtí teologové byli přesvědčeni, že logika je primárním rysem toho, čemu říkali „řecký způsob uvažování“, že však byla „hebrejskému způsobu uvažování“ docela cizí. Na základě řady lingvistických a kulturních hodnocení tvrdili, že Řekové se zabývali abstrakcemi a logickým řádem, podobně jako systematická teologie. V kontrastu s tím, tvrdili dále, hebrejský způsob uvažování na všechno nahlížel z hlediska historické dynamiky. Podle tohoto pohledu si Starý Zákon nevšímal logických systémů ani vztahů mezi teologickými postoji. Z toho důvodu pokoušet se o syntézu

starozákonní teologie znamenalo nesprávně vykládat hebrejskou Bibli a vnucovat jí řeckou myšlenkovou soustavu.

Potvrzení

Na rozdíl od tohoto popření stojí potvrzení logického charakteru Starého Zákona přinejmenších na dvou základech. Na prvním místě nedávné studie zdiskreditovaly umělý rozpor mezi řeckým a hebrejským způsobem uvažování, ražený kritickými teology. Tyto způsoby uvažování se sice v mnoha ohledech lišily, v mnoha si však byly podobné.

Na druhém místě Starý Zákone ukazuje významný zájem o logiku a racionální myšlení. Žádný závažný pohled na život se neobejde bez hloubavé logické reflexe. Není pochyb o tom, že mnoho věcí ve Starém Zákone zůstane lidským bytostem obestřeno tajemstvím, protože Boží myšlení vysoce přesahuje to naše. To nicméně neznehodnocuje logické uvažování o tom, co nám zjeveno bylo. Otázka nezní, *zda* starozákonní teologie používá logiku, nýbrž *jak* to dělá.

Je pravda, že starozákonní teologie nepoužívá tradiční měřítka formálních západních filosofických tradic, které tradiční systematickou teologii tolik ovlivnily. Například Starý Zákone používá poměrně málo důsledných technických pojmů; jeho teologie je vyjádřena rozmanitými žánry; různí starozákonní autoři zdůrazňovali různé aspekty své víry; Starý Zákone nikde nepředkládá všezahrnující teologický systém.

A přesto Boží zjevení v Písmu není nahodilé, nespojité ani si neprotirečí. Jak uvidíme později v této lekci, Boží zjevení nejen dávalo Božím lidem vhled do konkrétních událostí, ale také je vedlo směrem k logickému, syntetickému způsobu uvažování, chování i cítění o NĚm samotném, o sobě samých i o zbytku stvoření.

S touto základní představou o synchronní syntéze na mysli nám nyní prospěje podívat se na příklad tohoto přístupu v Bibli samotné.

PŘÍKLAD

Když zkoumáme Písma, zjistíme, že postavy a autoři často rozdělovali Starý Zákone na různá historická období a syntetizovali teologii, kterou tam objevili. Činili tak bezpočtukrát, ale pro naše účely postačí ukázat si to na jedné reprezentativní pasáži. PoslechnĚme si, co Pavel napsal v listu Římanům 5:12–14.

Proto jako skrze jednoho človĚka vešel do svĚta hřích a skrze hřích smrt, tak se také smrt rozšířila na všechny lidi, protože všichni zhřešili. Do Zákona hřích byl ve svĚtĚ, ale nezapočítává se, když není Zákone. Přesto smrt vládla od Adama až po Mojžíše i nad těmi, kdo nezhrĚšili podobným přestoupením jako Adam; ten je předobrazem toho budoucího.

V těchto verších Pavel považuje veškerou dobu, která uplynula od Adamova hřichu až po vydání Zákona na Sínaji, za jednu synchronní jednotku, jedno období historie. Jeho hlavním zámĚrem zde je snaha dokázat, že dalekosáhlý dopad Adamova

hříchu je předobrazem dalekosáhlého důsledku Kristovy poslušnosti. A za tím účelem Pavel syntetizuje několik teologických prvků období mezi Adamem a Mojžíšem.

Ve verši 12 Pavel poznamenal, že „skrze jednoho člověka vešel do světa hřích a skrze hřích smrt.“ Naráží tady na Genesis 3:14–19, kde hřích lidí způsobil smrt lidí. Pak Pavel označuje dobu mezi Adamovým pádem a horou Sinaj jako období „do Zákona“, tedy čas, kdy lidé neměli kodifikovaný zákon jako Desatero přikázání nebo Knihu smlouvy. Také říká, že v té době lidé „nezhřešili podobným přestoupením jako Adam“, čili že neporušili konkrétně specifikovaná nařízení od Boha, jako to udělal Adam v zahradě Eden.

A když Pavel řekl, že před horou Sinaj nebyl „Zákon“, musel se nějak vyrovnat s hypotetickou možností: Možná, že lidé mezi Adamem a Mojžíšem byli bez hříchu. Když neměli konkrétní zákony, které by mohli porušit, jak můžeme vědět, zda hřešili? Pavel na to odpovídá poukazem na jiný rys oné doby: „Smrt vládla od Adama až po Mojžíše.“ Jeho argument je ten, že když lidé byli pod prokletím smrti, pak logickou inferencí museli být hříšníci.

V širším kontextu této pasáže Pavel také připomíná, že Ježíšova poslušnost vyřešila problém, způsobený Adamovým hříchem. Stejně jako jeden skutek Adamovy neposlušnosti přinesl smrt každému, kdo je spojen s Adamem, Kristův jeden skutek poslušnosti přinesl život každému, kdo je spojen s Kristem. A proto říká, že Adam je „předobrazem“ čili typem Ježíše.

Všimněme si, jak zde Pavlův argument funguje. Nejprve synchronizuje dobu od Pádu po vydání Zákona do jednoho období a pak dobu od Krista až do současnosti do druhého období. Potom syntetizuje každé z těchto dvou období logickým spojením jejich různých rysů. Dělá zkrátka totéž, co dělají zodpovědní teologové. A jeho vzor znamená, že synchronní syntéza je i pro moderní křesťany legitimní praxe.

Když jsme nyní poznali, co to je synchronní syntéza, a ukázali si že Nový Zákona nás k tomuto přístupu opravňuje, jsme připraveni přikročit k esenciálnímu kroku směrem k tvorbě synchronní syntézy, k procesu rozpoznávání historických informací ve Starém Zákone.

HISTORICKÉ INFORMACE

Jak jsme viděli v předchozí lekci, biblické teologie zajímají zejména dva typy historických událostí: Boží zjevení skutkem, čili co Bůh udělal, a Boží zjevení slovem, tedy to, co Bůh a jeho mluvčí řekli.

Než se bibliční teologové mohou pustit do syntézy teologie určitého období Starého Zákona, nejprve musejí nashromáždit informace o historických událostech – o skutcích a slovech Božích, k nimž došlo v době, kterou zkoumají. Tato historická fakta se stanou základními stavebními kameny jejich synchronní syntézy. Na první pohled by se mohlo zdát, že je to docela snadné. Mohli bychom se domnívat, že stačí zopakovat, co Bible říká, že se v určitou konkrétní dobu stalo. Ale jak uvidíme, shromažďování historických informací z Bible vyžaduje velkou obezřetnost.

Starý Zákona k nám nepřichází jako katalog historických informací. Naopak, obsahuje vyprávění, poezii, zákon, mudroslovnou literaturu, rodokmeny, různé druhy žalmů, prorocká prohlášení a mnoho dalších žánrů. Všechny tyto žánry odhalují informace o Božích skutcích i slovech, avšak tyto historické informace jsou zabaleny do literárních znaků toho kterého žánru. Proto bibličtí teologové musejí vědět, jak shromažďovat historické informace z každého druhu literatury.

Čas nám dovolí rozebrat tento proces pouze na dvou hlavních typech literatury: na poezii a na vyprávění. Ale čemu se přiučíme u těchto dvou žánrů, to nás upozorní na potřebu stejné pečlivosti i u ostatních žánrů. Začněme způsobem, jakým historické informace sděluje poezie.

POEZIE

Když hovoříme o starozákonní poezii, máme na mysli pasáže jako Žalmy, některou mudroslovnou literaturu, většinu starozákonních prorocktví a také části dalších knih. Abychom rozpoznali fakta o Božích skutcích a slovech v těchto částech Písma, musíme vzít do úvahy, jak literární rysy poezie odhalují historické informace.

Podíváme se na tuto záležitost ze dvou úhlů. Zprv si všimneme, že starozákonní poezie vždy počítá se dvěma světy. A zadruhé uvidíme, jak zájem o tyto dva světy ovlivňuje proces rozpoznávání historických informací v poezii. Nejprve se podívejme na dva světy ve starozákonní poezii.

Dva světy

Básníci Starého Zákona se při líčení historie zajímali o dva světy. Na jednu stranu věnovali pozornost světu, o kterém psali – budeme mu říkat „tamten svět“. Když psali o tamtom světě, zachycovali objektivní fakta o Božích skutcích a slovech. Na prvním místě poezie otevírá okno do minulosti.

Například jedna známá poetická pasáž je píseň, kterou zpívali Mojžíš a Miriam u Rudého moře v Exodu 15:1–21. Mojžíš tuto poezii začlenil do knihy Exodus také proto, aby svým čtenářům poskytl historickou informaci o tom, co Bůh u Rudého moře vykonal.

Na druhém místě starozákonní poezie často nabízí okno k historickým informacím z autorovy vlastní doby. Například Žalm 1 doporučuje rozjímání nad Hospodinovým zákonem. Aby žalmista vyjádřil důležitost Božího zákona, připomíná nám Boží požehnání věrným služebníkům a soud nad hříšníky. V tomto smyslu dává Žalm 1 svým čtenářům vhléd do doby své současnosti.

Na třetím místě někdy starozákonní básníci obraceli pozornost svých čtenářů k budoucnosti. Například v Izajášovi 40:1–11 Izajáš předpovídá dobu, kdy se vyhnanci z Judy vrátí do své země.

Tak či onak, starozákonní poezie často tlumočila informace o Božím zjevení skutkem i slovem v minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Starozákonní básníci se také soustředili na svět svých čtenářů, kterému říkáme „jejich svět“. Věnovali pozornost jejich

světu tak formováním svých textů tak, aby určitým způsobem ovlivňovaly životy svých prvních čtenářů.

Například píseň Mojžíše a Miriam v Exodu 15 povzbuzovala Mojžíšovy první čtenáře k putování do Země Zaslíbené s důvěrou. Žalm 1 byl napsán pro inspiraci k soustavnému rozjímání nad Božím zákonem. A předpovědi z Izajáše 40 měly povzbuzovat ty, které čekalo vyhnanství, aby si udrželi naději na slavný návrat do Země Zaslíbené. Starozákonní básníci obraceli pozornost svých čtenářů k „tamtomu světu“ Božího zjevení skutkem i slovem, aby mluvili k „jejich světu“, ve kterém jejich čtenáři žili.

Měli bychom si přiblížit, jak dva světy starozákonní poezie ovlivňují způsoby, kterými můžeme v těchto částech Bible rozpoznat historické informace.

Rozpoznávání informací

Můžeme se spolehnout, že to, co starozákonní básníci vyprávěli svým čtenářům o minulosti, současnosti i budoucnosti, byla pravda. Byli inspirováni Bohem, který říká jenom pravdu. Nicméně často líčili historii ne zrovna prvoplánově přímočaře. A proto, pokud chceme poznat, co básníci opravdu zamýšleli o objektivních historických faktech sdělit, je pro nás důležité rozumět literárním zvyklostem starozákonní poezie.

Literární zvyklosti starozákonní poezie lze pojmout z mnoha stran, pro naše účely však postačí, když zmíníme čtyři hlavní rysy. Zaprvé, poetické pasáže používají neobvyklý slovník a syntax, větňou skladbu, aby čtenáře přiměli nad psaným slovem přemítat. Zadruhé, starozákonní poezie používá spoustu řečnických figur, jako jsou metafory, přirovnání, analogie či hyperboly, a tak historické skutečnosti postihuje nepřímě. Zatřetí, básníci vyjadřují své vlastní imaginativní reflexe, aby podněcovali imaginativní smyslové zážitky u svých čtenářů. Začtvrté, předávali své vlastní emoce, aby u svých čtenářů vyvolali emocionální reakce. Tyto charakteristiky se do jisté míry objevují i v jiných biblických žánrech, ale v poezii, kde se zhusta vyskytují, jsou jejími hlavními rysy.

Abychom uviděli, jak tyto charakteristiky ovlivňují sdělení historických informací, podíváme se na již zmiňovanou poetickou pasáž – píseň Mojžíše a Miriam u Rudého moře v Exodu 15. Poslechněme si Mojžíšův záznam v Exodus 15:6–7:

**Tvá pravice, Hospodine,
se proslavila silou,
Tvá pravice, Hospodine,
zdrtila nepřítel.
Svou velikou vznešeností
jsi strhl své protivníky,
vypustil jsi svůj planoucí hněv,
strávil je jako strniště. (Exodus 15:6–7)**

Jak jsme viděli, tato pasáž odkazuje k historické události Izraelova přechodu přes Rudé moře. A přesto tyto verše nepodávají toporný popis toho, co Bůh vykonal. Například Boží pravice nebyla ve skutečnosti u Rudého moře viditelná, přestože Mojžíš

říká, že Boží „pravice zdrtila nepřítele“. A Egypťané neshořeli v ohni, přestože Boží „planoucí hněv je strávil jako strniště“. Namísto toho nám prozaické vyprávění o téže události v knize Exodus říká, že Bůh přihnál silný východní vítr, který rozdělil mořské vody, takže Izraelité mohli přejít po souši. A pak Hospodin utopil pronásledující armádu Egypťanů tím, že nechal vody se opět zavřít právě ve chvíli, kdy přecházeli Egypťané.

Takže proč Mojžíš hovoří o Boží pravici a planoucím hněvu, který Egypťany strávil jako strniště? Mojžíš vycházel z běžné starozákonní metafory Boží pravice, kterou charakterizoval tuto událost jako Hospodinovu mocnou odvetu proti svým nepřítelům. Když přirovnal Egypťany ke spálenému strništi, použil nadsazené přirovnání, nikoliv aby ukázal *prostředek* jejich zničení, ale aby ukázal, jak *totální a hrozná* byla jejich zkáza. Mojžíš chtěl také v myslích a srdcích svých čtenářů vyvolat imaginativní zážitky. A tak vyjadřoval svou vlastní entuziastickou chválu Bohu, čímž k témuž inspiroval ostatní. Mojžíš zamýšlel svou poezii jako pravdivý záznam události, ale nikdy mu nepřišlo na mysl, že by se měla číst jako strnule doslovný popis.

Když vezmeme do úvahy poetické rysy události v Exodus 15:6–7, dokážeme historické události rozpoznat relativně snadno. Tyto verše můžeme shrnout řadou různých způsobů, podle aspektu textu, na který se zaměříme. Například, kdybychom se chtěli soustředit na literární figury a jejich vztah k historickým datům, mohli bychom tuto pasáž shrnout třeba takto: „Hospodin vysvobodil Izrael zázračným zničením egyptské armády v Rudém moři.“

Tento příklad nám připomíná, že starozákonní poezii musíme zkoumat velmi obezřetně. Nesmíme ji číst, jako čteme prózu. Naopak, musíme z ní historické informace vyabstrahovat rozpoznáním neobvyklého slovníku a syntaxe poezie, jejích řečnických figur, jejích imaginativních záměrů a emocionálních účinků. Jedině tehdy dokážeme vytěžit realističtější pochopení Božích skutků a slov, která jsou součástí naší synchronní syntézy starozákonní teologie.

Když jsme si ukázali některé způsoby, jak historické informace rozpoznat v poezii, můžeme se podívat na žánr starozákonního vyprávění.

VYPRÁVĚNÍ

Starozákonní vyprávění známe všichni. Knihy jako Genesis, Exodus a mnoho dalších jsou složeny převážně z vyprávění; z pravdivých příběhů o historických lidech, místech a událostech. Bibličtí teologové z vyprávění mohutně čerpají, protože jsou to příběhy, které o historii odhalují mnoho detailů. Zaznamenávají slova a promluvy, jména a postavy, místa událostí a jejich rozmanitá historická propojení. Tyto a další rysy dělají z vyprávění bohatý zdroj pro synchronní syntézu. Avšak rozpoznávání historických informací vyžaduje bedlivou interpretaci i u vyprávění.

Podíváme se na vyprávění stejně, jako jsme se dívali na poezii. Zaprvé uvidíme, že vyprávění mají poskytovat informace o dvou světech. A zadruhé prozkoumáme, jak v tomto žánru rozpoznávat historické informace. Takže nejprve se podívejme, jak tyto části Bible zaznamenávají informace o dvou světech.

Dva světy

Stejně jako básníci, i autoři vyprávění stáli mezi dvěma světy. Na jednu stranu psali o světě, který byl předmětem jejich textu, čili o „tamtom světě“. Na rozdíl od poezie však se vyprávění většinou soustředí na minulost, jen velmi zřídka zmiňuje současnost či budoucnost. Například Mojžíš psal v knize Genesis o prvotní a patriarchální historii, přestože sám žil výrazně později. Starozákonní autoři často psali o dobách, které těm jejich předcházely o staletí.

Na druhou stranu měli autoři vyprávění na mysli také „jejich svět“, ten svět, ve kterém žili jejich čtenáři. Chtěli, aby jejich čtenáři určitým způsobem mysleli, jednali i cítili v rámci svého vlastního světa ve světle minulých událostí. Takže když Mojžíš psal o prvotních a patriarchálních dějinách, líčil ony staré doby způsobem, který Izraelity učil o jejich *vlastních* výsadách a zodpovědnostech. Všichni autoři starozákonních vyprávění psali o minulosti kvůli svým čtenářům, žijícím později.

Vyprávění ve Starém Zákoně měla mnoho záměrů. Byla doxologická – vedla čtenáře ke chvále a uctívání Boha. Byla teologická; vysvětlovala pravdu o Bohu. Některá byla politická a zaměřovala se na mezinárodní události; některá polemická, která oponovala falešnému učení. Byla morální a ukazovala, jak by Boží lid měl žít. Byla i motivační a povzbuzovala k různým druhům věrné reakce.

Stručně řečeno, starozákonní vyprávění byla *didaktická*. Jejich záměrem bylo *vyučovat* své první čtenáře o jejich životě. V žánru vyprávění je však většinou didaktický záměr implicitní; autoři předpokládali, že čtenáři dokážou z jejich příběhů vytěžit teologické principy sami. I tak byl didaktický záměr zřetelně úmyslný. Autoři psali, aby své čtenáře učili o jejich vlastním životě.

A s těmito dvěma světy na mysli se můžeme podívat, jak rozpoznávat historické informace ve starozákonních vyprávěních.

Rozpoznávání informací

Není právě šťastné, že se evangelikálové často dopouštějí té chyby, že zaměňují starozákonní vyprávění s moderní žurnalistikou. Od osvícenství 17. století v Evropě historikové usilovali o aplikaci vědecky přesných měřítek na písemné historické záznamy. Podle tohoto pohledu se historikové musí snažit o preciznost stejně jako jejich kolegové v chemii či biologii.

Je mnoho způsobů, jak tento rigorózní standard postihnout, ale pro naše potřeby postačí říct, že v tomto pohledu musí být spolehlivý historický záznam vyčerpávající, přesný a objektivní. To znamená, že pravdivý historický záznam bude obsahovat každý důležitý fakt o události, aby text nebyl jednostranný. Detaily zaznamenají s exaktní precizností, nebo alespoň přiznají, když ne. A vyhnou se veškerému subjektivnímu hodnocení, které by mohlo čtenáře naplnit předsudkem.

Chápeme, proč se vyvinuly tyto moderní ideály. Koneckonců je velmi snadné zaměnit fakta s fikcí, pokud historikové alespoň do určité míry neusilují o dosažení těchto norem. A přesto se jich autoři starozákonních vyprávění nechrání. Sice nepropagovali

zbožné fantazie, ani nepředkládali jako fakta historické omyly či výmysly. Avšak psali způsobem, který určoval jejich didaktický záměr, nikoliv naše moderní vnímavost.

Abychom si to doložili, podívejme se ve stručnosti na ona tři moderní měřítka, často chybně aplikovaná na starozákonní vyprávění. Začneme myšlenkou, že historický záznam musí být vyčerpávající. Jednoduše řečeno, starozákonní příběhy jsou vyčerpávající jen do té míry, která vyhovuje didaktickému záměru svých pisatelů. Nezahrnovali úplně každou významnou skutečnost.

Uvažme příklad z knihy Paralipomenon. Když pisatel Paralipomenon tvořil svou historii Šalomounova života ve 2 Paralipomenon 1–9, držel se předlohy v 1 Královské 1–11 docela věrně. Přesto záměrně vynechal všechny negativní aspekty Šalomounovy vlády. Nezmínil Šalomounovy sňatky s faraonovou dcerou a dalšími cizinkami; zbudování uctívacích center pro jejich božstva, ani tvrdé prorocké odsouzení, jehož se mu za to dostalo.

Prakticky ze všech hledisek byly tyto negativní události velmi významné. Koneckonců podle 1 Královské 11:11–13 právě tato Šalomounova selhání přivedla národ k rozdělení. Avšak Kronikář, autor Paralipomenon, se rozhodl je nezahrnout, a to z didaktických důvodů. Jeho čtenáři tyto informace znali, ale Kronikář chtěl, aby se soustředili na Šalomounovy kladné stránky. A tak psal o jeho úspěších. Starozákonní autoři nepociťovali žádné nutkání zahrnout každý významný fakt. Takže moderní kritérium psaní historie vyčerpávajícím způsobem nesplňovali. Přesto jsou jejich vyprávění pravdivým a autoritativním záznamem minulosti.

Na druhém místě byli starozákonní autoři přesní také jen do té míry, jakou vyžaduje jejich didaktický záměr. Mezi pravdou a přesností je zásadní rozdíl. Každý den hovoříme o věcech nepřesně, a přesto tím nezkrslujeme pravdu. Když se nás někdo zeptá, kolik je hodin, neváháme říct: „Jsou dvě,“ přestože kdybychom chtěli být přesnější, museli bychom říct: „Je dvě minuty a dvacet sekund po druhé hodině.“ V každém aspektu života je přesnost vždy otázkou stupně. Takže pokud odpovídáme s přesností, jaká je pro správnou odpověď vhodná, nikdo nás neobviní ze zkreslování faktů. A totéž platí o starozákonních autorech. Jsou právě tak přesní, jak to vyžaduje jejich didaktický záměr. Uvažme například Genesis 1:7, kde Mojžíš psal o zemské atmosféře slovy:

Bůh tedy udělal klenbu a oddělil vody, které byly pod klenbou, od vod, které byly nad klenbou. (Genesis 1:7).

Mojžíš zde napsal, že Bůh umístil na obloze „klenbu“, hebrejské slovo *rakia*. Termín *rakia* znamenal tvrdou desku. A jak nám tato pasáž nám říká, že tato pevná deska odělila „vody, které byly pod klenbou, od vod, které byly nad klenbou“.

Coby moderní lidé víme, že Mojžíšův popis zemské atmosféry byl vědecky nepřesný. Mojžíš volil tuto terminologii, protože se obloha jemu a mnoha ostatním jevila jako strop nebo střecha z krystalu, něco jako polodrahokam lapis lazuli. Všeobecně panoval názor, že když prší, modrá voda nad deskou padá k zemi dírami nebo komíny v tomto pevném stropě. Ovšemže Všemohoucí Bůh Písma by mohl Mojžíšovi zjevit vědecky přesné chápání zemské atmosféry, kdyby chtěl. To však nebylo to, co Duch Svatý chtěl, aby se jeho lid dozvěděl. Mojžíš nepřekroutil skutečnou povahu přírody. Jenom o ní mluvil nepřesně, podle toho, jak se mu jevila.

Když toto víme, musíme dbát, abychom nepřecenili úroveň preciznosti, které Mojžíš v Genesis 1:7 zamýšlel dosáhnout. Byla by chyba vyvodit závěr, že to byl historický fakt, že „Bůh umístil na obloze pevnou bariéru“ nebo že „Bůh umístil vody nad i pod pevnou bariéru“. Místo toho naše posuzování tohoto historického záznamu musí vzít do úvahy Mojžíšovu nepřesnost a soustředit se na jeho didaktický záměr. Například můžeme na základě Genesis 1:7 oprávněně tvrdit, že „Bůh uspořádal oblohu“ ; že „Bůh stvořil oblohu, aby země byla obyvatelná“ nebo že „Bůh učinil oblohu a bylo to dobré“. Zodpovědná interpretace musí brát na vědomí skutečnost, že Mojžíš a ostatní bibličtí autoři mluvili o historických faktech s pouze takovou přesností, jaká odpovídala jejich didaktickým záměrům.

Otázka přesnosti vyvstává také, když uvažujeme o záznamech slov a myšlenek ve starozákonních vyprávěních. Vezměme si jeden příklad. V 1 Královské 9:5 a 2 Paralipomenon 7:18 máme zachycena Boží slova v odpověď na Šalomounovu modlitbu při zasvěcení chrámu. Porovnejme si tyto dvě pasáže. V 1 Královské 9:5 čteme tato slova:

Navěky upevním tvůj královský trůn nad Izraelem, jak jsem řekl tvému otci Davidovi: Nebude ti vyhlazen muž z izraelského trůnu (1 Královská 9:5).

Ve 2 Paralipomenon 7:18 čteme tato slova od Boha:

Upevním tvůj královský trůn, tak jak jsem uzavřel smlouvu s tvým otcem Davidem se slovy: Nebude ti vyhlazen muž vládoucí nad Izraelem (2 Paralipomenon 7:18).

Širší kontext ukazuje, že tyto dva verše odkazují k téže historické události, ale slova nejsou přesně tatáž. V 1 Královské Bůh „řekl“ Davidovi, ale ve 2 Paralipomenon s Davidem „uzavřel smlouvu“. A v 1 Královské Bůh řekl: „Nebude ti vyhlazen muž z izraelského trůnu,“ kdežto ve 2 Paralipomenon říká, „Muž vládoucí nad Izraelem. Něco z toho možná lze přičíst na vrub chybě při prepisování textu, ale zdaleka ne všechno. Tyto rozdíly reflektují skutečnost, že starozákonní vyprávění nebyla zamýšlena, aby opakovala slova a myšlenky Boží či kohokoliv jiného s absolutní precizností.

Ve skutečnosti ani autor knih Královských, ani Paralipomenon neměli v úmyslu být stoprocentně přesní. Psali historickou pravdu. Nepřekrucovali, co Bůh řekl. Avšak jejich úroveň přesnosti byla určována jejich didaktickými záměry, nikoliv moderním názorem na preciznost pořizování záznamu.

Zodpovědná interpretace dokáže zjistit, co Bůh řekl s úrovní přesnosti, která odpovídá biblickému záznamu. Můžeme si být jisti, že „Bůh řekl, že založí Davidovu dynastii“ a že „Bůh zaslíbil, že dostojí své smlouvě s Davidem.“ A že „potomek Davidův bude vždy vládnout Izraeli.“ Ale hledat větší přesnost než takovouto by bylo zavádějící.

Když synchronní syntézou zkoumáme žánr vyprávění, narazíme na spoustu druhů nepřesností. Počty lidí, míry, geografické reference a podobně často nesplňují moderní vědecké standardy. Nicméně nedostatek moderní preciznosti neznamená, že záznam není pravdivý. Naopak, můžeme se spolehnout, že starozákonní příběhy nám o historii říkají pravdu. Přesto musíme dbát, abychom jejich přesnost nepřeceňovali.

A nakonec se zastavme u skutečnosti, že starozákonní vyprávění není podle moderních měřítek objektivní. Dnes je běžné očekávat, že zodpovědní historikové zůstanou ve svých zprávách objektivní a nepřipustí, aby jejich prezentace historie odrážela jejich vlastní osobní názory a hodnocení událostí. Vždy však musíme mít na paměti, že i objektivita je otázka stupně. Co jsou dějiny dějinami a jsou o nich pořizovány písemné záznamy, vždycky se našli historikové, kteří dovolili svým subjektivním názorům zkreslit jejich texty až do té míry, že vlastně historii překroutili. Avšak ani ti nejobjektivnější historikové nedokážou uniknout svému vlastnímu předporozumění. To přinejmenším ovlivnilo, které události zaznamenají a jak je vylíčí. V tomto smyslu víme, že historické spisy nebyly nikdy zcela objektivní.

Je to pravda i o Starém Zákoně. Bůh inspiroval starozákonní autory, aby tříbil postoje jejich čtenářů. Tento cíl pak předurčil, co do svých textů začlenili a co z nich vynechali, a jak vylíčili to, co zapsali. Někdy je tento cíl vedl k tomu, že své názory a hodnocení vyjádřili docela nepokrytě. Poslechněme si například slova z Genesis 13:13, kde Mojžíš zachytil, že se Lot usadil poblíž Sodomy:

Sodomští lidé však byli před Hospodinem velice zlí a hříšní (Genesis 13:13).

Neměli bychom Mojžíšovo hodnocení Sodomy odmítat. Předložil nám svůj názor na to město, ale jeho morální hodnocení bylo inspirováno Bohem, a je tudíž korektní. Můžeme říkat věci jako, „Lot se odklonil od Hospodina a spřáhnul se se zlými lidmi,“ nebo „Město Sodoma bylo plné zlých lidí.“ Taková tvrzení reprezentují objektivní pravdu o historických podmínkách oněch dnů.

Můžeme shrnout, že s důvěrou lze říct, že starozákonní vyprávění nebyla tvořena s úmyslem dostát moderním požadavkům na psaní dějin. Pouze reprezentují zcela spolehlivé historické informace, které nám umožní synchronní syntézu Starého Zákona.

Když jsme poznali několik způsobů, jak rozpoznávat historické informace ve Starém Zákoně, můžeme nyní věnovat pozornost našemu poslednímu tématu: syntetickým teologickým strukturám. V této části naší lekce se zaměříme na způsoby, kterými Boží zjevení v různých obdobích starozákonních dějin formovala syntetické, logicky koherentní teologické struktury.

SYNETICKÉ STRUKTURY

Když hovoříme o syntetických teologických strukturách, máme na mysli Boží zjevení, která do sebe navzájem zapadají, takže tvoří koherentní čili logické perspektivy na teologické otázky. Tím není řečeno, že lidské bytosti dovedou vždy beze zbytku porozumět logickým souvislostem mezi věcmi, které Bůh zjevil. Spíše je to tak, že Boží zjevení nejsou od sebe navzájem izolována, ani spolu navzájem nejsou nekompatibilní. Když na ně nahlížíme správně, tvoří logické vzorce, kterým budeme říkat syntetické teologické struktury.

Na ně se podíváme ze dvou hledisek. Zaprvé se dotkneme rozmanitosti zdrojů, ze kterým musíme při rozpoznávání těchto syntetických teologických struktur čerpat. A zadruhé uvidíme, že se tyto teologické struktury vyskytují v různých úrovních. Nejprve uvažme rozmanité zdroje, které musíme mít na paměti.

ROZMANITOST ZDROJŮ

Když se budeme zabývat rozmanitostí zdrojů, ve kterých chceme rozpoznávat teologické struktury, nejprve se podíváme na biblická zjevení a potom na mimobiblická zjevení. Kdykoliv se pokoušíme interpretovat jakoukoliv část Písma, vždy musíme být připraveni využít všech dostupných zdrojů. Pomůže nám nicméně rozdělit si je na tyto dvě hlavní kategorie. Nejprve se tedy podívejme na biblická zjevení, která nám ukazují teologické struktury.

Biblická Zjevení

Při rozpoznávání teologických struktur v jakémkoliv období starozákonní historie, Písmo je naším ústředním zájmem. Jedna otázka, která bude vyvstávat často, je tato: „Na kterou část Písma bychom se měli dívat?“

Naším účelům bude vyhovovat, když odpověď na ni rozdělíme do tří typů biblických pasáží podle vztahu ke zkoumanému období: Zaprvé, synchronní pasáže – ty části Písma, které se zabývají historickým obdobím, které právě zkoumáme; zadruhé, antecedentní pasáže – ty části Písma, které vyprávějí o období předcházejícím našemu zkoumanému; a zatřetí subsekventní pasáže – ty části Písma, které pojednávají o zjevení z pozdějších dob. Nejprve se podívejme, jak nám k rozpoznání teologických struktur pomáhají synchronní biblické pasáže.

Když v tomto kontextu mluvíme o synchronních pasážích, nemáme na mysli texty *napsané* ve stejnou dobu, ale pasáže, které *pojednávají o stejném období*. Příležitostně se setkáme s informacemi o teologii určitého období v jediné pasáži Písma. Většinou však bývají stejná období starozákonní historie zachycena na více než jednom místě. Když narazíme na takový případ, musíme zkombinovat všechny informace, které Písmo poskytuje.

Protože věříme, že Písmo je inspirováno Bohem, souhlasíme s harmonií všech jeho částí. Zastáváme postoj, že každý biblický komentář dějin i teologie určitého období je pravdivý a zapadá do všeho, co o tom období víme. Bibličtí autoři si neprotiřecí; naopak se komplementárně a harmonicky doplňují. Takže se nesmíme omezit jen na jednu pasáž; abychom dokázali určit, co Bůh v určitém období udělal a řekl, musíme umět čerpat z mnoha synchronních částí Bible.

Kromě synchronních pasáží musíme často sáhnout i antecedentním sekcím v Bibli. Zde nemáme na mysli části Bible, které byly sepsány dříve než jiné, nýbrž pasáže, které se zabývají dřívějším obdobím ve starozákonní historii. Co Bůh udělal a řekl v dřívějších časech, často vrhá světlo na teologické struktury pozdější doby.

Například v Genesis 12:1–3 Bůh nabídl Abrahamovi nesčetné potomstvo a dědictví Země Zaslíbené. Tato Boží slova se opakovaně objevují v kapitolách Genesis, zasvěcených Abrahamovu životu, a pro porozumění teologickým strukturám jeho života jsou klíčová. A přesto v rámci Abrahamova života nemáme žádné explicitní vysvětlení jejich důležitosti. Nejlepší řešení je hledat odpověď v pasážích, zabývajících se antecedentní, tedy dřívější dobou.

Například v Genesis 1:28 Bůh přikázal svým obrazům, Adamovi a Evě, aby se množili a panovali nad celou zemí. Toto numerické a geografické rozšíření Božích obrazů po celé zemi bylo odjakživa pro Boží záměry s lidskou rasou esenciální. Později, když Mojžíš psal o Abrahamovi, stavěl na této dřívější teologické struktuře. Stručně řečeno, Bůh se zaměřil na Abrahamovy potomky a zemi, protože vyvolil Abrahama a jeho potomky, aby uskutečnili Adamovo původní pověření. Rozmnožení Abrahamových potomků a jejich vlastnictví Země Zaslíbené je počátek vlády lidí nad celým světem, k níž má jednou dojít.

Starozákonní záznamy často nevysvětlují mnoho teologických postojů, protože vycházejí z toho, co už Bůh byl řekl dříve. Z toho důvodu musíme při studiu teologických struktur určitého historického období vždy brát do úvahy antecedentní zjevení.

Vedle synchronních a antecedentních Písem nám k rozpoznání teologických struktur také napomáhají subsekventní čili pozdější pasáže. Podobně jako s dalšími dvěma typy pasáží, subsekventní nejsou nutně takové, které byly napsány později. Jsou to ty části Písma, které se zabývají pozdějším obdobím v historii. Poslechněme si například Boží slova k Abrahamovi v Genesis 12:3:

Požehnám těm, kdo žehnají tobě, a na toho, kdo tě proklíná, uvedu prokletí. V tobě budou požehnány všechny čeledi země (Genesis 12:3).

Ve druhé polovině tohoto verše je Abraham povolán, aby se stal potrubím, skrze něž Bůh udělí své požehnání celému světu. Mnoho čtenářů má však problém s první částí tohoto verše. Co tím Bůh myslel, když řekl, že toto celosvětové požehnání přijde dvojitým procesem Božího žehnání těm, kdo žehnají Abrahamovi a prokletí těch, kdo ho proklínají? Jeden způsob, jak tomu porozumět, je podívat se na subsekventní biblické zjevení. Poslechněme si například Žalm 72:17:

Jeho jméno bude trvat navěky; jeho jméno poroste, dokud bude slunce, budou si jím žehnat, všechny národy je budou blahoslavít (Žalm 72:17).

Žalm 72 byl sepsán za Šalomounových dnů, asi tak tisíc let po Abrahamově době. A když hovoří o tom, jehož „jméno bude trvat navěky“, odkazuje na velkého syna Davidova, Mesiáše, který dobude všechny národy, bude nad nimi panovat a všechny jejich poklady mu budou patřit. Tento verš je subsekventní vůči Genesis 12, protože se vyjadřuje ke královským tématům, platným za historicky pozdějšího Šalomounova období. Ale také nám něco říká o teologických strukturách z doby Abrahamových dnů. Zejména naráží na Boží zaslíbení Abrahamovi, když říká, že si všechny národy budou

jeho jménem „žehnat, všechny národy je budou blahoslavit“. Co nám to ale říká o tom, jak se zaslíbení, dané kdysi Abrahamovi, jednou naplní?

Sousední verše Žalmu 72 naznačují, že Abrahamovo požehnání se po světě rozšíří válkou. Až Mesiáš zlé národy porazí a spravedlivé ze všech národů zachrání, pak ti, kdo budou stát na straně Abrahamových královských potomků, dojdou požehnání, kdežto jeho protivníci prokletí. A nakonec se všechny rodiny na zemi dočkají požehnání, které přijde právě tímto procesem.

Tento závěr potvrzuje skutečnost, že tolik příběhů o Abrahamovi zachycuje patriarchovy pozitivní i negativní interakce s jinými skupinami lidí. Bůh Abrahamovi zjevil, že požehnání všem národům nastane procesem konfliktu, ve kterém Bůh některým požehná a jiné zničí.

Jak ilustruje tento příklad, dřívější teologické struktury často ani nejsou zmíněny, anebo zůstávají obestřeny nesrozumitelností, dokud je nevyjasní pozdější zjevení. V takových případech nám subsekventní biblické zjevení může dopomoci k porozumění teologickým strukturám ranějších období. Takže vidíme, že abychom dosáhli většího porozumění teologickým strukturám určitého období starozákonní historie, musíme umět čerpat ze všech tří chronologických typů biblického zjevení.

Teď obraťme pozornost k druhému hlavnímu zdroji, který nám umožní uvidět teologické struktury, charakterizující starozákonní období: k mimobiblickému zjevení, k Božímu zjevení, které není v Písmu.

Mimobiblické zdroje

Když se snažíme porozumět teologickým strukturám určitého starozákonního období, je důležité nezapomínat na to, že žádná biblická pasáž nevznikla ve vakuu. Starozákonní autoři psali své texty v rámci kontextu víry a teologických struktur, které sdíleli jak se svými postavami, tak i se svými čtenáři. Bůh tyto teologické rámce odhaluje dvěma druhy mimobiblického zjevení. Zaprvé je odhaluje skrze obecné zjevení, zjevení Boží ve všem; a zadruhé skrze speciální zjevení, které není v zachyceno Písmu.

Starý i Nový Zákon učí, že od počátku má každý možnost alespoň do určité míry poznat pravou teologii skrze obecné zjevení. Pasáže jako Žalm 19 a Římanům 1:18–21 naznačují, že Bůh skrze celé stvoření zřetelně zjevil svůj charakter, své morální nároky i důsledky hříchu všem lidem. Můžeme to shrnout takto: Bez ohledu na to, jak hříšní lidé často potlačují, co je jim z obecného zjevení zřejmé, na určité úrovni stále chápou dost pravé teologie na to, aby byli zodpovědní za přijetí Božího speciálního zjevení.

Díky obecnému zjevení starozákonní autoři vždy předpokládali, že historické postavy v jejich příbězích i pozdější čtenáři s nimi sdíleli pravé teologické perspektivy. Některé věci nepotřebovali explicitně vysvětlovat, protože mnoho základních teologických struktur už platilo. Uvažme jednu pasáž, kterou moderní teologové často vykládají nesprávně, protože přehlížejí obecné zjevení.

Například v Genesis 22:12 čteme, že Bůh zabránil Abrahamovi v obětování Izáka těmito slovy:

I řekl: „Nevztahuj ruku na chlapce a nic mu nedělej, protože teď jsem poznal, že jsi bohabojný a že jsi mi neodepřel svého syna, svého jediného“ (Genesis 22:12).

Naneštěstí současní teologové tuto pasáž často překrucují. Protože anděl řekl: „Teď jsem poznal, že jsi bohabojný,“ mnoho interpretů tvrdí, že Abraham věřil, že Bůh v této chvíli nevěděl dopředu, jak se zachová. Jinými slovy, zastávají názor, že teologie tohoto období neobsahovala víru v Boží vševědoudnost.

Avšak biblické svědectví ohledně obecného zjevení naznačuje pravý opak. V Římanům 1:20 Pavel tvrdí, že všichni lidé znají Boží „neviditelné“ vlastnosti včetně vševědoudnosti. Ovšemže hříšní lidé potlačují toto poznání, a pak špatně vykládají Boží slova k Abrahamovi. Ale obecné zjevení dává jasně najevo, že Mojžíšův záznam tohoto momentu v Abrahamově životě nenaznačuje, že by Bůh byl ve svém poznání jakkoliv omezen.

Toto obecné zjevení bibliční autoři předpokládají opakovaně. Když pohané dostávali vzkazy od izraelských proroků jako Jonáš či Daniel, neformovali své teologické názory čistě na základě těch několika málo věcí, které tito proroci vyslovili explicitně. Boží mluvčí hovořili s těmito pohany v důvěře, že o pravém Bohu nebes a země už znají hodně z obecného zjevení. A když hledáme, jak uchopit teologické struktury, charakterizující období starozákonní historie, musíme mít vždy na paměti, že je toho mnoho, co zůstává nezapsáno, protože bibliční autoři předpokládali obecné zjevení.

Vedle obecného zjevení nám k pochopení teologických struktur starozákonních období pomáhá i další mimobiblický zdroj: mimobiblické *speciální* zjevení.

Starý zákon uvádí místa, kde Bůh určitým lidem dává speciální zjevení ve snech, vizích, hlasech a podobně. Není třeba zdůrazňovat, že mnoha svatým lidem se v Písmu dostalo spousty speciálního zjevení, pro něž není žádný konkrétní biblický důkaz. Speciální zjevení bylo dáno i lidem mimo Izrael, jako například Melchizedekovi nebo dokonce faraonovi za Josefova života. Někdy Starý Zákon naznačuje, že k mimobiblickému zjevení došlo a že ho lidé starých dob znali. Poslechněme si například Boží slovo k Noemovi v Genesis 7:2:

Ze všech čistých zvířat vezmeš s sebou po sedmi párech, vždy samce a jeho samici, a ze zvířat, která nejsou čistá, pár, samce a jeho samici (Genesis 7:2).

V této pasáži Bůh přikázal Noemovi, aby rozlišoval mezi čistými a nečistými zvířaty, která bral do archy. Ale nikde v Bibli nemáme zmínku o tom, že by Bůh Noemovi zjevil, která zvířata jsou čistá a která nečistá. Nejvhodnější závěr, k jakému můžeme dojít, je ten, že Bůh toto rozlišení na čistá a nečistá zvířata konkrétně zjevil Noemovi nebo někomu jinému před ním.

Při studiu teologických struktur, charakterizujících období starozákonní historie, nesmíme také zapomínat na indikace, že Bůh mohl poskytnout i jiná speciální zjevení, o kterých nemáme žádný záznam. Budeme-li věnovat pozornost těmto druhům mimobiblického zjevení, budeme moci plněji uchopit koherentní syntetické struktury zkoumaných historických období.

Když jsme poznali některé z mnoha zdrojů, které nám pomáhají chápat teologické struktury starozákonních období, můžeme přikročit různým úrovním teologických struktur, se kterými se setkáme.

ROZMANITOST ÚROVNÍ

Když hledáme syntetické, logické uspořádání starozákonní teologie v určitém historickém období, brzy začne být zřejmé, že teologické struktury se vyskytují v různých úrovních. Zahrnují široké spektrum struktur od nejjednodušších až po velice složité.

Ukážeme si to na třech obecných úrovních teologických struktur. Zaprvé si všimneme syntetických teologických struktur „základní úrovně“; zadruhé se podíváme na teologické struktury „střední úrovně“. A zatřetí prozkoumáme relativně „složité“ syntetické teologické struktury. Obrátme tedy pozornost nejprve k některým základním logickým uspořádáním, která charakterizují teologii zjevenou v určitých obdobích starozákonní historie.

Struktury základní úrovně

Nejzákladnější teologické struktury se vyskytují v logickém spojení a implikacích mezi konkrétními skutky a slovy Božími. Ukážeme si, co to znamená, dvěma způsoby. Nejprve si přiblížíme, jak se Boží zjevení skutkem a slovem logicky prolíná. A potom nám k ilustraci poslouží konkrétní pasáž. Nejprve se zastavme u různých druhů logického prolínání, nebo můžeme říkat intersekcce Božích slov a skutků.

Způsobů, jakými se Boží speciální zjevení vztahují k sobě navzájem, je spousta. Na prvním místě Boží skutky jdou často ruku v ruce s jeho slovy. Jak jsme viděli v předchozí lekci, Boží slova mnohdy předcházejí jeho činům formou predikce. Jindy se Boží slova objevují téměř simultánně s jeho skutky a vysvětlují, co právě koná. A ještě jindy Boží slova přišla až po jeho skutcích a reflektovala význam toho, co Bůh vykonal v minulosti.

Zároveň tak Boží skutky vrhaly světlo na jeho slova. Například když Bůh jednal dříve, než mluvil, jako činy často anticipovaly, co řekne, a tak příchod jeho slova připravovaly. Když Bůh jednal v blízkosti slov, jeho skutky často jeho vysvětlujícím slovům dávaly smysl. A pochopitelně, když Bůh jednal poté, co promluvil, často tak činil, aby své předchozí slovo naplnil.

Ale kromě těchto případů se základní teologické struktury vyskytují také tehdy, když se Boží skutky logicky prolínají s jinými skutky. V takových případech pozorujeme logickou koherenci řadou způsobů. Abychom si vyjmenovali jenom několik možností: Někdy je jeden Boží čin prostě doplněn k jinému nebo s ním zkombinován; jindy jedna věc, kterou Bůh vykonal, slouží jako předobraz něčeho jiného, co vykonal později; jeden skutek Boží připravil cestu dalším; někdy Boží skutek způsobil, že jiný skutek nastal.

A kromě toho se základní teologické struktury také vyskytují, když se Boží zjevení slovem prolíná s jiným zjevením slovem. Opět, možných kombinací je bezpočet. Když zmíníme jen některé, bude to třeba ten případ, kdy jedno slovo může být ke

druhému přidáno, nebo může být logickou základnou pro jiné, nebo jedno slovo může vysvětlovat druhé.

Různé způsoby, kterými Boží skutky a slova vstupují do vzájemných vztahů, tvoří mnoho logických uspořádání. Vzájemné intersekce konkrétních Božích skutků a slov vytváří bezpočet spleťtých sítí logických implikací. Tyto implikace formují syntetické teologické struktury neboli koherentní teologické perspektivy, které Bůh v konkrétních dobách starozákonní historie ustanovil.

S touto obecnou představou na mysli nám nyní pomůže ilustrovat, jak prolínání Božích skutků a slov formuje koherentní teologické struktury, na konkrétní pasáži. Uvažme například část příběhu o stvoření Evy v Genesis 2:15–22. Čteme tam tato známá slova:

Hospodin Bůh vzal člověka a umístil ho v zahradě v Edenu, aby ji obdělával a střežil... I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby byl člověk samoten. Učiním mu pomoc jako jeho protějšek.“ Hospodin Bůh vytvořil ze země všechnu polní zvěř a všechno nebeské ptactvo a přivedl je k člověku, aby viděl, jak je nazve. A jak člověk každou živou duši nazval, takové bylo její jméno... ale pro člověka se nenalezla pomoc jako jeho protějšek. Hospodin Bůh tedy uvrhl na člověka hluboký spánek, a zatímco spal, vzal jedno z jeho žeber a to místo uzavřel masem. A Hospodin Bůh vybudoval z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k člověku (Genesis 2:15–22).

Nejprve uvažme logické intersekce mezi Božími skutky a slovy. Pasáž začíná veršem 15, kdy Bůh umístil člověka do zahrady, aby o ni pečoval. Tento čin se prolíná s Božím slovem v první části verše 18, kde Bůh říká, „Není dobré, aby byl člověk samoten.“ Na první pohled by to mohlo vypadat, že Adamův život v zahradě Edenu byl skvělý, ale Boží slovo, reflektující předchozí čin, říká, že Adamova izolovaná existence nebyla dobrá.

Podobným způsobem také sledujeme, že druhá část verše 18, „Učiním mu pomoc jako jeho protějšek,“ předpovídala Boží čin naplnění stvořením ženy ve verši 22. Tato logická spojení mezi Božími skutky a slovy odkrývají jednoduché teologické struktury, koherentní soubor víry, vzrůstající v tomto dějinném období. Bůh stvořil lidské bytosti, aby pečovaly o zahradu, ale tento úkol vyžadoval pár, muže a ženu.

Různé Boží skutky v tomto příběhu se také navzájem prolínají způsoby, jaké zjevují syntetické teologické struktury. Bůh už předtím stvořil zvířata a Adama nechal, ať jim v rámci své autority nad nimi přidělí jména. Verš 20 nám říká, že Adam mezi zvířaty nenašel vhodného pomocníka, a to zčásti vysvětluje účel Adamovy interakce se zvířaty. Tyto skutky Boží odhalují jednoduchou teologickou perspektivu, logický způsob nahlížení na tyto souvislosti. Bůh ustanovil člověka, aby nad zvířaty panoval, nikoliv aby mezi nimi našel vhodného pomocníka.

A nakonec si můžeme povšimnout logické intersekce mezi dvěma zjeveními slovy ve verši 18. Bůh řekl, „Není dobré, aby byl člověk samoten.“ Tento výrok je důvodem pro Boží další slovo, „Učiním mu pomoc jako jeho protějšek.“ Tento jednoduchý příklad ilustruje něco, s čím se ve Starém Zákoně setkáváme neustále.

Syntetické teologické struktury čili koherentní teologické perspektivy, jsou zjeveny prolínáním neboli intersekcí Božích skutků a slov.

Nyní můžeme přikročit k teologickým strukturám střední úrovně.

Struktury střední úrovně

Význam konkrétních Božích skutků a slov začne být zřejmější, když věnujeme pozornost syntetickým teologickým strukturám střední úrovně, tedy s mírnou složitostí. Jak jsme právě viděli, samotné Boží skutky či slova se nevyskytují izolovaně od ostatních. A totéž platí o celých souborech Božích skutků a slov. Zapadají do sebe navzájem, a tak vznikají složitější teologické struktury, charakterizující historické období, které zkoumáme.

Syntetických struktur střední úrovně bychom našli mnoho druhů, pro naše účely postačí zaměřit se na jeden z nich: na Boží smlouvy. Zprvce si načrtne logickou dynamiku smluv a pak se pokusíme ilustrovat, jak nám tato logická struktura pomáhá porozumět teologii určitého historického období. Nejprve se tedy podívejme na logickou dynamiku smluv.

Je dávno známou věcí, že víra starozákonního Izraele byla smluvní, založena na smlouvách. Koncept smluv prostupuje celou Biblií. Ačkoliv o smlouvách by se dalo říct mnoho věcí, povšimneme si zejména jednoho aspektu Božích smluv ve Starém Zákoně: toho, jak nám pomáhají porozumět koherenci konkrétního Božího zjevení.

Přestože každá smlouva ve Starém Zákoně má jedinečné rysy, všechny obsahují tři základní prvky: Boží benevolenci, lidskou loajalitu a důsledky v podobě požehnání za poslušnost a prokletí v případě neposlušnosti. Vztah mezi Bohem a lidmi byl vždy určován logickým spojením mezi těmito třemi prvky. Bůh prokázal milost, benevolenci tím, že lidi přivedl do vztahu se sebou samotným a že je v tom vztahu udržoval. Ale od lidí na oplátku očekával, že mu budou prokazovat loajalitu dodržováním jeho přikázání. A k tomu každá smlouva ve Starém Zákoně stanovila ještě důsledky: požehnání, kterého se dostane těm, kdo budou poslušni Božích přikázání, a prokletí pro ty, kdo se jim vzeprou.

Je velmi důležité si uvědomit, že každý moment ve Starém Zákoně byl určován těmito logickými smluvními strukturami. Tvořily šablonu, která nám pomáhá vidět skrytou organizaci všech Božích zjevení skutkem a slovem. Byly doby, kdy Boží zjevení demonstrovalo jeho smluvní benevolenci, laskavost vůči lidem. Jiná Boží zjevení skutkem a slovem očekávala lidskou věrnost, způsob, jakým lidé měli na Boží benevolenci reagovat. A Boží zjevení často také obracelo pozornost k důsledkům požehnání a prokletí. Naše poznání teologické struktury kterýkoliv okamžik Starého Zákona spočívá do značné míry na tom, jak každý rys Božího zjevení zapadá do těchto smluvních struktur.

Ilustrujme si, jak tyto syntetické struktury střední úrovně fungují, dalším rozbořením Evina stvoření v Genesis 2. Jak víme, Genesis 2 je doba původní Boží smlouvy s Adamem. Jedinečnost této smlouvy probereme v příští lekci. Pro tuto chvíli si jen chceme v této pasáži povšimnout některých zřetelných struktur Boží benevolence, lidské loajality a důsledků požehnání a prokletí.

Na prvním místě Bůh Adamovi prokázal úžasnou benevolenci, když ho poprvé postavil do zahrady v Genesis 2:8. Ale všimněme si také, že Bůh Adamovi dal i zodpovědnost být věrný. Adam měl zahradu „obdělávat a střežit“. Smluvní struktura, skrytá za tímto veršem, je evidentní. Bůh byl k Adamovi laskavý, a za to měl Adam pracovat a pečovat o zahradu ve věrné službě Bohu.

Na druhém místě ve verši 18 Bůh Adamovi prokázal ještě více benevolence, když vzal na vědomí Adamovu situaci a řekl, že mu učiní vhodného pomocníka. Pak ve verších 19 a 20 se Adam ujímá své zodpovědnosti k loajalitě pojmenováním zvířat, a správně poznal, že žádné zvíře není pomocníkem, vhodným k němu.

Na třetím místě ve verších 21 a 22 vidíme důsledek Adamovy věrnosti při pojmenovávání zvířat, kdy zjistil, že mezi nimi vhodného pomocníka nenajde: Bůh Adamovi požehnal darem Evy, jeho protějšku. V této pasáži nemáme žádnou explicitní hrozbu Božího prokletí, zato máme všechny důvody se domnívat, že kdyby Adam svou zodpovědnost nesplnil, nedočkal by se Božího požehnání v této formě. Tento prostý příklad ilustruje, jak syntetické struktury střední úrovně, jako jsou smlouvy, nám pomáhají uvidět smysl Božího konkrétního zjevení skutkem i slovem.

S těmito dosavadními úrovněmi syntetických struktur na paměti se nyní můžeme podívat na složité syntetické struktury.

Složité struktury

Když mluvíme o složitých teologických strukturách, máme na mysli rámce nebo systémy teologie, které jsou natolik dalekosáhlé, že zahrnují mnoho struktur základní i střední úrovně, a ty pak ještě kombinují s dalšími ideami. Takových složitých teologických systémů je ve starozákonní teologii mnoho, ale my se zaměříme na jednu z nejvýznamnějších: budeme jí říkat teologie království Božího.

Je to téma, o kterém se dá hovořit dlouze; v této lekci nám postačí shrnout nauku o království Božím, a pak si uvést příklad, jak nám tato doktrína pomáhá uvidět teologické struktury v segmentu starozákonní historie.

Doktrína o Božím království odkazuje na Boží všeobsažný plán pro celé stvoření. Od Genesis po Zjevení sledujeme dějiny, neochvějně směřující k závěrečnému cíli, kdy Bůh přijme čest a chválu od celého stvoření tím, že po celé zemi nastolí své slavné království, stejně jako je tomu nyní v nebi. Veškeré Písmo říká otevřeně, že Bůh nařídil svému obrazu, lidským bytostem, sloužit tomuto cíli tak, že zemi pro příchod jeho slavného království připraví.

Ačkoliv původně Bůh umístil své obrazy pouze do svaté zahrady Eden, lidské bytosti byly vždy povolány k tomu, aby hranice Boží zahrady rozšiřovaly až do končin země tím, že se budou rozmnožovat a panovat nad zemí ve službě Bohu. Jak čteme v Genesis 1:28:

Bůh je požehnal a řekl jim: Plod'te a množte se a naplňte zemi, podmaňte si ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem a nad vším živým, co se na zemi hýbe (Genesis 1:28).

Po pádu do hříchu potřebovali lidé vykoupení a zmocnění od Boha, aby tento úkol mohli dokončit. A tak ti, které Bůh vykoupil ze hříchu, jsou pořád povoláni k tomu, aby Boží království roznesli po celém světě šířením jeho vykoupení a panování.

Je politováníhodné, že Písmo opakovaně ukazuje, že Boží lidé ve své misi selhali, avšak Bůh proto svůj plán s královstvím nevzdal. Jeho plán byl ultimátně naplněn, když se druhá osoba Trojice stala lidskou bytostí, vedla dokonale svatý život, zaplatila za hříchy Božího lidu smrtí na kříži, vstala z mrtvých a obdržela spravedlivou odměnu, když byla přijata do nebe. Odtamtud Ježíš nyní vládne všemu a jednou se vrátí ve slávě, aby učinil všechny věci nové. Až se Kristus vrátí, naprosto vymaže zlo z celé země a stvoří nové nebe a novou zemi. V té době bude země naplněna vykoupěnými, svatými obrazy Božími a Bůh Otec sestoupí a naplní celou zemi svou slávou. Jak čteme ve Zjevení 21:9–23:

V tom přišel jeden z těch sedmi andělů, kteří měli sedm misek plných sedmi posledních ran, a promluvil se mnou slovy: „Pojď, ukážu ti Nevěstu, ženu Beránkovu. V Duchu mne odnesl na velikou a vysokou horu a ukázal mi svaté město Jeruzalém, jak sestupuje z nebe od Boha, mající Boží slávu... Avšak svatyni jsem v něm neviděl, neboť jeho svatyní je Pán Bůh Všemohoucí a Beránek. A to město nepotřebuje slunce ani měsíc, aby mu svítily. Ozářila ho Boží sláva a jeho lampou je Beránek (Zjevení 21:9–11, 22–23).

Před dovršením všech věcí slavným Kristovým návratem Bůh povolává svůj vykoupěný lid, aby se ujal úkolu šířit jeho království. Každý krok, který starozákonní věřící učinili směrem k tomuto cíli, byl vykonán ve službě velkolepého plánu Božího království.

Tato biblická vize Božího království přicházejícího na zem tvoří všeobjímající syntetickou strukturu, která nám pomáhá rozumět Božímu zjevení v historii. Jeho plán království se skrývá za vším, co ve Starém Zákoně řekl a udělal. Bůh bude oslaven, když jeho obrazy přinesou jeho vládu do nejzazších končin země. Tato teologická struktura nám pomáhá porozumět logické organizaci veškerého Božího zjevení ve Starém Zákoně.

Ukážeme si, jak nám tato komplexní teologická struktura pomáhá jasněji porozumět konkrétní části starozákonní historie, opět na příkladu stvoření Evy v Genesis 2. Viděli jsme, že Bůh udělal i řekl mnoho věcí, které se logicky prolínají bezpočtem způsobů. Také jsme viděli, že logické uspořádání smluvní dynamiky ukazuje na Boha, který prokázal Adamovi hodně benevolence, který Adama volá k poslušnosti, i na Adama, který naplnil některé ze svých zodpovědností a kterému Bůh požehnal stvořením Evy jakožto jeho protějšku.

Jakkoliv jsou tyto teologické struktury užitečné, pořád před námi zůstává otázka: Proč to Bůh všechno udělal? Jaký byl jeho konečný cíl? Odpovědi na tyto otázky se nacházejí v teologii Božího království.

Jak jsme již řekli, Bůh svěřil lidstvu speciální roli ve svém světě hned od počátku v Genesis 1. Jakožto jeho obraz bylo lidstvo povoláno k tomu aby se stalo spravedlivým nástrojem, jehož prostřednictvím se Boží ráj či království rozšíří po celém světě. Avšak Adam tuto královskou misi nedokázal zvládnout sám. Osamocený muž se nemohl množit a převzít vládu nad celou zemí. A tak Bůh Adamovi požehnal odpovídajícím

protějškem, jehož pomoc mu umožní naplnit svou roli v Božím království. S Evou po boku se obraz Boží mohl rozmnožovat a ve velkém počtu připravovat zemi pro slavné Boží kralování. Když nahlížíme na stvoření Evy na pozadí této komplexní teologické struktury, vidím, že její stvoření bylo důležitým krokem vstříc proměně celého světa v Boží království.

Takže vidíme, že období ve starozákonní historii reflektují syntetické teologické struktury různých úrovní. Na té základní jsme si všimli, jak se Boží skutky a slova navzájem prolínají. Když svůj záběr rozšíříme na struktury střední složitosti, jako jsou Boží smlouvy, vidíme, jak soubory Božích zjevení zapadají do logiky větších teologických uspořádání. A když aplikujeme ještě větší syntetické struktury, jako je království Boží, koherence Božího zjevení se stane ještě zřetelnější.

ZÁVĚR

V této lekci jsme zkoumali, jak bibliční teologové formují synchronní syntézy starozákonní teologie. Všimli jsme si, že synchronní syntéza je popis Božích zjevení skutkem a slovem během určitých dob ve starozákonní historii. Také jsme se podívali na způsoby, jakými lze historické informace získávat z různých žánrů ve Starém Zákoně. A viděli jsme, jak v určitém historickém období rozpoznávat syntetické teologické struktury Božího zjevení na různých úrovních.

Tvorba synchronních syntéz starozákonní teologie je vitální dimenze biblické teologie. Když porozumíme tomu, co Bůh zjevil svými skutky a slovy v určitých konkrétních obdobích starozákonní historie, budeme lépe připraveni sledovat, jak se teologie vyvíjela napříč celou Biblií.

Dr. Richard L. Pratt, Jr. (Host) je spoluzakladatel a president Third Millennium Ministries. Působil jako profesor Starého Zákona v Refomed Theological Sminary po více než 20 let a byl vedoucím katedry Starého Zákona. Coby ordinovaný kazatel Dr. Pratt hojně cestuje, aby evangelizoval a vyučoval. Studoval na Westminster Theological Seminary; titul M.Div. získal na Union Theological Seminary; Th.D. má ze starozákonních studií na Harvard University. Dr. Pratt je general editor NIV Spirit of the Reformation Study Bible a překladatel New Living Translation. Je také autorem mnoha článků a knih, včetně *Pray with Your Eyes Open*, *Every Thought Captive*, *Designed for Dignity*, *He Gave Us Stories*, *Commentary on 1 & 2 Chronicles* and *Commentary on 1 & 2 Corinthians*.
